

Zastran enega načela so vsi slovenski domorodci ene misli, namreč, da je neobhodno potreba združiti vse Slovence v eno politično in upravno skupino (grupo). Prašanje je le, po katerem poti in kako? Nočeno predtekat z odgovorom, ker smo živo prepričani, da smejo na to presila važno vprašanje le vsi Slovenci po natančnem, vsestranskem premisleku odgovarjati na postavni poti; vendar nam bodi dovoljeno, da v omenjenih dveh ozirih neke reči že zdaj v poseben prevdarek priporočamo. Lansko leto so bili večina naših domorodcev za notranje-avstrijsko skupino. Glavno vodilo pri tem jim je bilo po eni strani želja združiti vse Slovence pod eno upravo in v en tak zbor (Generallantag), v katerem bi ne bili v vedni manjšini; po drugi strani pa misel, da v okolišnih, kakoršne so bile, ni mogoče predrugačiti posameznim deželam njihove podobe in historičnih méj. Al od tistih malov se je v Evropi mnogo mnogo premenilo. Razpadla je nemška zaveza; strašna vojska je razdjala do čisto historične tradicije, ki so se zdele nedotakljive; izdeja narodnosti, brez obzira na stare meje in historične deželne obraze je zavladala po Nemškem in Laškem; vse to ni brez vpliva tudi na naše cesarstvo. Ali se ne nahajamo v čisto drugem položaji memo lani? Dobro bo tedaj treba prevdariti, ali bodo hoteli koroški in štajarski Nemci odločiti se od svojih avstrijskih rojakov, in stopiti sè Slovenci v notranje-avstrijsko skupino? In če ne bi hoteli, kar je zelo verjetno, ali pojdemo mi z njimi vred v nemško? Menda še menj. Pa če bi se koroški in štajarski Nemci tudi spustili v našo družbo, je pomisliti, kar so že lani mnogi vredni domorodci ogevarjali. Ti Nemci z malimi izjemki so se pokazali v letošnjih deželnih zborih trde protivnike naše narodne ravnopravnosti, gluhe in brezobzirne proti vsem slovenskim zahtevam. Ali bi v taki družbi, če pomislimo, da bi vlekli z Nemci tudi vsi slovenski odpadniki, ne bilo Slovencem jako težavno stanje, večer boj in prepir? Ali se je nadjati, da bi naš toliko zanemarjeni, zaostali in oslavljeni narod v takih okolišnih vspešno napredoval? To vse bo treba natanko pretehtati in prevdariti. Zatoraj na noge rojaki: premišlujte! Obračamo se pa tudi do naših slovanskih bratov na jugu in severji, naj nam pomagajo po veljavnih potih, naj nam svetujejo; zakaj naše zadeve se tičejo najživeje tudi njih ter Avstrije, da bode po zadovoljnosti vseh svojih narodov močna in edina.

Slovstvene stvari.

Obrana.

V mojem šolskem spisu: „Nekoliko nasvetov, kako se je treba učiti“ niso nekteri znanstveni izrazi „Novicam“ všeč. Naj jih tù na kratko opravičam. O prijaznosti „Novic“ ne dvoumim, da ne bi mojim vrsticam prostorčka prepustiti hotele.

Pred vsem drugim priznavam, da imajo „Novice“ prav, kadar trdijo: kite so drugo kot mišice; ali kar se nekterih drugih izrazov tiče, o teh me „Novice“ niso prepričale, da so napačni. Preglejmo jih po vrsti! „Novice“ dajejo „čutnico“ za „Empfindungsnerv“ veljati, ali živca (nom. živec) za „Nerv“ ne, ter raji hočejo, naj se mu „nerv“ pravi. Tudi trdijo „Novice“, da živec pomenja „Lebensgeist.“ — Temu nasproti imam troje opomniti. Prvič, da se živec v pomenu „nerva“ v Janežičevem in Cigaletovem (Wolfvem) slovarji, kakor tudi v Prelogovi „makrobiotiki“ nahaja; da se živec pri Srbih in Hrvatih v tem pomenu rabi in da tudi Čehi, na ktere se „Novice“ pozivajo, zraven tujega „nerva“ svojo lastno, živcu sorodno besedo: žilna imajo. Drugič „Novice“ ne dokazujejo, da živec

res „Lebensgeist“ pomenja, a ne „nerv.“ Tretjič je nedosledno, ako „Novice“ na eni strani slovensko besedo „čutnica“ pridržijo, na drugi pa nič manj slovenski „živec“ zometujejo. Zakaj bi neki tujka bolja bila, ako domačo besedo imamo?

Druga beseda, ki „Novicam“ ni všeč, je „dušeslovje“ za „psihologijo.“ Ali tudi ta se pri Janež. in Cigal., kakor tudi v českem nahaja. Naj mi tudi kdo kak pameten razlog pové, zakaj bi se ne smelo dušeslovje reči, ako se piše bogoslovje (teologija), modroslovje (filozofija), jezikoslovje (filologija) itd.!

„Veleum“ za to, kar Nemci pravijo (francozki izgovarjaje) „Genie“, tudi ni „Novicam“ po godu, ter one tirjajo, naj se piše „genij“ ali „ženij.“ Kdor kaj slovenskega jezikoslovja zná, temu ne bode treba na dolgo razlagati, da je „veleum“ iz „um-a“ in „vele“, kar pomenja „veliko“, sestavljen, torej tisto znamenjuje, kar „grosser Verstand, Genie.“ V tem pomenu se veleum res tudi pri Hrvatih rabi. Kar se „genija“ tiče, je to vse kaj drugega nego „ženij“, da-si je oboje enega korena in izvira. Kdo mi hoče toraj zameriti, ako sem slovanskega „veleuma“ nemško-francozkemu „ženiju“ predstavil?

Kar se mojih dveh izrazov: hrbtiščni in želodčni živci tiče, priznavam, da so hrbtiščni samo „Spinal-“, in le možganski in hrbtiščni, skupaj „Cerebrospinalnerven.“ Tudi tako dobro vem kakor „Novice“, da so „Intercostalnerven“ od pikice do pikice prestavljeni: medreberni živci. Ali komur je mar za stvar samo, ta bode brez anatomske ocalov previdel, kaj sem jaz hotel reči, da sem namreč le kraj ali mesto naznanil, čez in okoli kterege se ti dvoji živci raztezajo. Saj pa tudi latinski izraz „Intercostalnerven“ ni popoln, ker se ti živci ne vlečejo samo med rebri, ampak tudi skozi vrat, prsa, trebuh, želodec in pod trebuh, samo da se njih največi začetki, grčam podobni, okoli želodca nahajajo, tako imenovani „Sonnengeflecht“ ali „plexus solaris.“ Jaz pa v svoji razpravi nisem bil namenjen telesno sestavo človeka popisati, ampak o učenju govoriti, in sem si samo prizadeval, da me moji mladi čitatelji razumejo.

Tudi beseda „obrazotvornost“ za „fantazijo“ ni milosti našla. Pa tudi ta ni moja izmišljenka (kakor jaz sploh nikake slave v izmišljevanji izrazov ne iščem), ampak česka, tudi od Cigaleta omenjena beseda. Da pa so tudi jugoslovanski slovarji pri izrazih za „fantazijo“ na nekake „obrazce“ mislili, to mi pričajo Janežič, ki ima „obrazljivost“ in Fröhlich, ki ima „obraznja.“ Zakaj pa se na obrazce misli pri „fantaziji“, tega nas dušeslovje uči.

Posebno čudno pa se mi je zdelo, zakaj ne bi „mišica“ za „muskel“ veljala. „Novice“ nasvetujejo, naj se tudi pri nas „muskel“ piše. Vendar pa mišico rabijo Rusi, Srbi in Hrvati, in tudi Poljaki imajo prav podobno besedo, „miška“ za tisto stvar. Saj tudi lat. „musculus“ ni nič drugega nego deminutiv besede „mus“ (miš), in tudi Grki rabijo μυς za „Muskel“ in μυών za „Muskelknoten.“ Zakaj bi toraj nam nemški „muskel“ bolji bil, nego slovanska „mišica“? — Na to mi bodo „Novice“ rekle: Vse to je prav lepo, samo da navedeni izrazi niso národni slovenski; ker pa teh nimamo, vzemimo tuje za svoje, namreč grške, latinske in nemške. — Za razumevanje gotovo ne bode bolje, ako tako storimo, da namreč takim slovanskim izrazom, ki so slovanskega korena in že rabo zadobile, tuje predstavljamo. Zakaj, pri domačih si človek gotovo laže kaj misli, nego pri neslovanskih, katerih še dostikrat izgovarjati ne more. Tudi je taka mešanica, kakoršna v nemškem jeziku vlada, slovanskim

jezikom zoprna, kar nam bogati in izobraženi slovanski jeziki Rusov, Čehov in Hrvatov kažejo, kakor tudi naše slovansko čustvo.

To so moje opazke k posameznim izrazom in v obče. Če je tedaj kdo v meni slovenskega „purista“ razodel, hvala mu! Samo mi je žal, da te slave prejeti ne morem, ker sem le take izraze porabil, ki so jih že drugi pred mano pisali. Ako pa ti niso „Novicam“ všeč, žalostna jim majka! Jaz gotovo nisem tega zakrivil. V Kranji 10. avgusta 1866.

Janko Pajk.

Dostavek vredništva. „Obrana“ pričujoča kaže, da je častiti gospod profesor svoje razloge imel za poslovenjene tehnične izraze; al o tem nikakor nismo dvomili. „Novice“ so le pri tej priliki ponovile svoj svet, svojo željo, naj bi Slovenci (pa tudi vsi Slovani) obdržali izraze, ki jih vès učeni svet, Francoz in Anglež, Talijan in Nemec itd. rabi. Te želje po ugodni priliki izrekati, vendar gospod profesor ne bo branil „Novicam“, ki se za jezik slovenski trudijo mnogo let? Pa tudi slovníkarji, naj so slovenski ali hrvaški, česki, poljski itd., nam ne bodo za zeló vzeli, ako po temeljitih razlogih rečemo, da „ne prisegamo na njih besede.“ Saj smo tudi mi zlasti v zdravniških imenih v Cigaletov slovník marsiktero besedo dali in gospod Cigalé dobro vé, kako dolgo smo se razgovarjali o marsikteri — potem pa vzeli tako, ki se nam je najboljša zdela; — da je dovršena, nikjer ni rečeno. In tako nam tudi drugi slovníki nikakor niso avtoritete, in da nam ne morejo biti, kaže nam Mažuraničev nem. hrv. slovar, ki na pr. „Nerve“ imenuje tudi žila, kaže nam Frölichov nem. ilir. rukoslovník, ki „Nerve“ imenuje čutilo, žila, Konečnyev, ki ga zove žilna, čilna, nerv itd. Tù se nam še najbolje dopada Mrongoviusov niem. polski slovník, da saj na prvo mesto stavi poljski „nerv“ in odbija suchożyła, eigentl. Sehne. Da pod živec vse lahko spada, kar je živo, to pač vsak na prvi pogled vidi; saj živí tudi krvina in vsaka druga žila, kost, miškul, kri itd. Če je za ktero nemško besedo „živec“ dober, dober je za splošni pomen „Lebensgeist“ ali kaj takega. Sicer pa gosp. profesorja prosimo, naj nam ne očituje neslednosti zastran čutnice; mi je nismo pridržali, temuč le rekli: bila bi — —! „Nerv“ naj ostane „nerv“, to je naša beseda; ako pa je treba razločevati med Empfindungsnerv in Bewegungsnerv, moramo za ti besedi dodajati adjektiv ali pa vse skupaj izraziti z eno besedo. — Da tudi „Novice“ vejo razloček med „Genius“ und „Genie“, jim bo menda tudi gospod profesor sam pri-trdil, in ko so pisale genij ali ženij, so pisali to tistim, ki ne umejo francoski izgovarjati. Da „Novice“ ne prisegajo na besede slovníkarske, imajo tudi o tej besedi svoj razlog: Mazuranič imenuje „Genie“ um, razum, talent, genij, Frölich prirodni dar, velikoumnost, Janežič bistroum, prirojeni um, Mongrovius duh, dowiep, Konečný důwtip, wele duch itd. Al „grosser Verstand“ še ni ženij: ženij je še več, kar popolnoma le beseda ženij izrazuje. Kar se tiče anatomskega izraza „Intercostalnerve“, mislimo, da je to stvar, ki naj jo gosp. profesor anatomom v razsodbo prepušča, ker simpatični ali veliki medreberni nerv razdeluje toliko in tako važnih vej, da mu beseda strogo mora ostati kakor je latinska. Vsak svoje najbolje vé. V kontekstu profesorjevem se nismo spotikali nad „želodčnim živcem“, ker tudi želodec dobiva od simpatičnega nerva vejo; al da bi se „Intercostalnerve“ prestavljal z želodčnim, tega pa nikakor ne! Nasvetovani miškel prosimo naj se bere miškul; tiskarni pregrešek je. Konečno tedaj ečemo le to, da nismo rekli, da bi se ne smelo na-

mesti „psihologije“ reči „dušeslovje“ ali da so vsi slovenski izrazi napačni. Le ta svet (ne ukáz) ponavljamo ne samo g. profesorju, ampak vsem pisateljem slovenskim: Ne bodimo presilni puristi, to je, tehnično besedo, ki jo (večidel po latinščini) rabi Francoz, Anglež, Talijan, Nemec, rabimo tudi mi Slovani! Tako bomo sebi in drugim razumljivi.

Dve tri opombice

zastran slovenske terminologije, katero naš sloveči pisatelj gosp. Erjavec po „Glasniku“ oznanja za mineralogijo. — Močno je razveselila vsacega Slovenca novica Glasnikova, da je gosp. Erjavec, vès mož za to težko delo, spisal slovensko mineralogijo, ter da dobimo tudi ta del prirodopisa. Ker pa želi zvedeti, predno pojde delo pod tisk, kako sodbo o terminologiji, naj mu po „Novicah“ izročim nekatere pozdevke v prevdarek, ne bi li s tem spomnil in spodbodel umnejše, da bi z izdatnejšim svetom svojim pritegnili zaslužnemu obdelovalcu te pretrde celine. Pred vsem moram pohvaliti g. Erjavca za to, da slovenskemu grlu priležne vsej Evropi znane izraze postavlja na prvo mesto ter sem prav teh misli, ktere so na to stran ni davno izgovorile tudi „Novice.“ Še več. Če zraven takega občno-znanega izraza ni najti dobre slovenske besede, ostanimo pri samej tujki. Pišimo na pr. kristal, ker iz slovarjev (zlasti Miklošičevega) ni jasno, ali se mora po slovensko pisati golot (gen. m.) ali pa morda glat (kakor so Čehi jeli pisati = hlat, drže golot za rusizem, kakor je molot za mlat, in res se iz Mikl. slov. dade trditi eno in drugo). Ravno tako bi jaz pisal le: granit, ne žula („Glasnik“ ima tù pomotno žala), in pa gnajs, ne rula, kakor so oboje sedanji Čehi jeli pisati brez trdnega razloga. (Glej „Jungmanov slovník.“) Namesti: trapéc pisal bi jaz: trapéz. Sokladen, raziden (bolje že: razhoden) bode javalne potrdila slovníca. Prilogi: kovinji, kremenji, ne zdé se mi pravilni (Glej Janež. Slovn., po kateri končnica: **ji** pri-rašča živalskim imenom); tako tudi ne: steklova (sijajnost), ker se od imen srednjega spóla, če niso živalska, ne delajo taki prilogi. Namesti bisero va utegnili bi bolje biti biserna (sijajnost). Kovno (lice, metall. Aussehen) ne sklada se dobro z drugim, slovenščini res znanim prilogom, namreč koven, hámmerbar. Samoter za einfach ne vem, če je dobro, ker bi se ta prilog utegnil bolje rabiti za sporadisch. Svitoglavec namesti priloga Svitoglav.

Cigale.

Domače stvari.

Izhod na Triglav.

Z gosp. profesorjem Francetom Globočnik-om iz Ljubljane sva se zmenila, da v sredo 1. avgusta popoldne iz Kranja nastopiva pot na Triglav. Prišel pa je profesor še le drugi dan v četrtek ob pol petih popoldne. Stopivši v štacuno našo reče: „tukaj sem, idiva!“ Po kratkem premisliku odgovorim: „Dobro! idiva!“ Bil je po naključbi v štacuni tudi en Oger, agent avstrijskega Gresham-a, g. Rosner. Tudi on pravi, da hoče z nama na velikána. In komaj je ura pet odbila, že se drdramo proti bleškemu jezeru, kjer smo v gostilnici Malnerjevi prenočili. Globočnik je imel s seboj popis Triglava od gosp. dr. H. Coste; dá ga Rosnerju, naj ga v postelji na glas bere. Do malega Triglava je mirno bral, al naprej se mu ustavlja beseda, ponehuje, z glavo kima, dvoumi, da bukve morebiti resnice ne govoré, in večkrat pravi: „wenn schon mali so schlimm